

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 18-19 квітня 2019 року)

**Суми
2019**

Ірина Шкриль,

студентка Сумського державного університету

ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЬСТВА В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В Україні, незважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових документів з протидії насильства по відношенню до дитини, воно таки трапляється в різних сферах життя – в сім'ї, в навчальних закладах, в закладах опіки, тощо.

Оскільки діти проводять багато часу саме в навчальних закладах, школи мають відігравати одну з ключових ролей у справі захисту дітей від насильства.

Результати різних досліджень свідчать, що в українських школах поширені явища насилля по відношенню до дітей.

За визначенням Всесвітньої Організації Охорони здоров'я *насильство* – це навмисне застосування фізичної сили або влади, дійсне або у вигляді загрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є (або є високий ступінь ймовірності цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток [1, 4].

Можна виділити такі види насильства: фізичне, психологічне (емоційне, моральне), вербальним (словесним), економічним, іноді сексуальним (в т.ч. кібербулінг), також може бути комбінованим. Найчастіше діти в школах стикаються з психологічним насильством.

Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з тиском однієї особи на психіку іншої через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості, втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю [2]. У шкільному середовищі це можуть бути знущання, булінг, бойкот, тощо.

Булінг - (“bullying”, від англ. “bully” — хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) можна розглядати як утиск, дискримінацію, цькування; цей термін

означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного, психологічного тощо) з боку дитини або групи по відношенню до іншої дитини або інших дітей [3, 44].

Бойкот – це вид психологічного насилля під час якого відбувається ігнорування особи.

За даними дослідження Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в 2017 році 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу, 24% дітей стали жертвами булінгу, і 48% з них нікому не розповідали про ці випадки.

Також, за даними дослідження ЮНІСЕФ 2018 року, кожен другий учень (учениця) віком від 13 до 15 років повідомляють, що зазнавали насильства з боку однокласників у школах або поблизу школи.

Наслідками насильства в шкільному середовищі можуть стати зниження мотивації до навчання, погіршення відносин у класі та навіть порушення психічного здоров'я дітей. Таке емоційне (моральне) знущання може бути навіть більш образливим, ніж фізичне. Тому, адміністрація навчальних закладів та педагоги зобов'язані створювати безпечні умови, які б сприяли збереженню гідності дітей та їх розвитку.

Дослідженнями даної соціальної проблеми займалися такі науковці: Ю.Лисюк, Н. Гришина, Н. Зінов'єва, Н. Михайлова, Д. Ольвеус та інші.

Ю.В.Лисюк зазначає, що насильство, як соціальне явище є умисною дією, що здійснюється соціальною групою чи індивідом, яка прямо пов'язана з нанесенням або загрозою нанесення фізичної, психологічної, майнової шкоди іншій особі [4, с.121].

Гришина Н.В зазначає, що жертвами насилля в школі є учні, які мають:

- фізичні недоліки або вади – ті, що носять окуляри, діти зі зниженим слухом або з руховими порушеннями;
- особливості поведінки – замкнуті або імпульсивні;
- особливості зовнішності – рудоволосі, діти з веснянками, з виступаючими вухами, кривими ногами, з повнотою чи навпаки худорлявістю тощо;

- відчуття страху перед школою;
- відсутність досвіду життя в колективі (так звані „домашні” діти);
- хвороби – епілепсія, заїкання, порушення мовлення, дисграфія (порушення письмової мови), дислексія (порушення читання), дискалькулія (порушення здатності до рахування) і т.д.;
- низький рівень інтелекту чи певні труднощі у навчанні;
- обдаровані діти;
- неохайні (мають брудні речі, неприємний запах) ;
- фізично слабкі діти, невпевнені в собі, емоційно реагуючі, тривожні [5, 359].

Також, науковці зробили певні висновки, що:

- найбільш агресивними є підлітки, за поведінкою яких ніхто не стежить, які надані самі собі та отримують мало уваги, і такі, що піддаються суворим покаранням;
- агресія багато в чому визначається самим соціальним оточенням підлітка: його сім'єю, друзями, вчителями;
- підлітки навчаються вести себе агресивно, спостерігаючи за поведінкою однолітків, поведінка дорослих для них менш значима;
- з найбільш агресивними дітьми мало хто спілкується в класі, тому такі діти шукають собі друзів серед собі подібних однолітків;
- ЗМІ відіграють суттєву роль у формуванні агресії у підлітків;
- агресивна поведінка, як правило, супроводжує слабкий розвиток соціальних і когнітивних навичок підлітка.

Отже, для профілактики психологічного насильства в шкільному середовищі можна використати бесіду. Таку бесіду може провести практичний психолог, соціальний працівник чи класний керівник.

Можна навіть сказати, що ефективніше буде бесіда, проведена саме класним керівником. Бо саме вчитель впливає на судження дітей один про одного, формує громадську думку колективу.

Педагогу не варто відкладати розмову з усім класом про причини бойкоту, бо багато в чому бойкот для підлітків – це жорстока гра на нервах загальної «мішені», і, як в будь-якій іншій грі, бойкот затягує учасників своєю напругою і гостротою пережитих емоцій. Якщо вчасно не обговорити виниклу в класі проблему, діти елементарно можуть загорітися в бойкотування. Тому, щоб не втратити контроль над ситуацією, по можливості в той же день, коли класний керівник дізнався про бойкотування, необхідно зібрати всіх учнів і провести екстрені класні збори.

Педагог повинен особливо підкреслити, що проведене зібрання є екстремим і невідкладним, так як виникла серйозна проблема. Якщо справа не доходить до крайніх форм знущань, фізичного приниження особистості, то ситуацію ще можна відновити, бесіда з учнями дозволить зрушити проблему з мертвої точки.

Розмову з класом слід вести відкрито. Потрібно, щоб були присутні всі учасники конфлікту. Роль класного керівника при цьому полягає в організації нормального і, головне, спокійного спілкування учнів, щоб діти під час зборів не переводили розмову на обговорення особистості, а розбирали конкретні вчинки і рішення однокласника, які викликали у них незадоволення. Це дуже важливо пам'ятати педагогу, оскільки при вирішенні будь-якого конфлікту серед підлітків є велика ймовірність хвилі образливих емоційних висловлювань, що відводить убік від предмета розгляду і, безумовно, є неприпустимим з етичної сторони.

Також, класному керівнику можна спиратися на емоційність підлітків. Звертаючись до совісті і порядності дітей, пояснюючи, як низько і підло накидатися на одного, роблячи його життя нестерпним, педагог здатний викликати почуття жалю про скоєний вчинок.

Ще одним способом профілактики психологічного насильства в шкільному середовищі може бути проведення тренінгів, як для учнів так і для педагогів. Основною потребою в проведенні таких тренінгів є підвищення обізнаності з данної тематики.

Слід зазначити, що не стільки агресія, скільки не вміння контролювати та направляти агресію у прийнятні форми є основною передумовою насилля. Тому під час тренінгу важливо донести до педагогів, що агресія є «природним станом людини» і варто спрямовувати зусилля розвивати комунікативні навички учнів. Після тренінгу психологи чи соціальні педагоги в свою чергу запропонують керівництву школи внести в шкільний план декілька виховних годин, особливо для 7-9 класів, тому що саме у такому віці діти найбільш схильні до проявів насилля по відношенню до своїх однолітків, а також самостійно чи із залученням інших фахівців проведуть тренінги для педагогів чи для школярів. Таким чином, діти стануть більш обізнаними та рівень насилля зменшиться.

Також, можна пропонувати приділяти більше уваги тематиці насилля в шкільному середовищі та проводити в школах просвітницькі заходи, наприклад, виховні години, що будуть спрямовані на зниження рівня насилля в школі.

Отже, незважаючи на наявність значної кількості нормативно-правових документів з протидії насильства по відношенню до дитини, воно таки трапляється. Оскільки діти в навчальних закладах проводять більше часу, аніж будь-де за межами родини, то школи відіграють важливу роль у справі захисту дітей від насильства. Адміністрація навчальних закладів та педагоги зобов'язані створювати безпечні умови, які сприятимуть збереженню гідності дітей та їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Токарчук Р. Е. Насилие как составообразующий признак хищений : вопросы уголовной ответственности: дис... канд. юрид.наук. – 12.00.08 / Р. Е. Токарчук. Омский гос. унив. – Омск, 2008. – 178 с.
2. Закон України “Про попередження насильства в сім’ї” від 15.11.2001 № 2789-111 [електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

3. Барліт А. Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі / А. Ю. Барліт, О. О. Барліт // Горизонти освіти. – 2012. – №2. – С. 44–46.

4. Етимологія насильства // Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики: [Матеріали доповідей на Міжн. наук.-практ. конф., Київ, 29-31 жовтня 2002]. – К., 2002. – С.119–130.

5. Гришина Н. В. Психология конфликта: 2-е изд-е. – СПб. : Питер, 2008. – 544 с.

Науковий керівник: А. М. Костенко – к. політ. н, доцент кафедри політології, психології та соціокультурних технологій Сумського державного університету

В. Гаврилко,

студент Сумського державного університету

П. Сахно,

ст. викладач Сумського державного університету

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ, ЯКІ ДОЛАЮТЬ ОНКОЛОГІЧНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ

В Україні технологія надання соціальної допомоги дітям, які долають онкологічне захворювання, не відпрацьована і має багато невирішених питань.

Соціальна робота в системі охорони здоров'я – система заходів спрямованих на забезпечення збереження і розвитку оптимальної працездатності та соціальної активності людей з інвалідністю, сприяння здоровому способу життя громадян.

У багатьох країнах світу соціальна робота стала невід'ємним компонентом сфери охорони здоров'я, в межах якої соціальний працівник проводить соціальний супровід пацієнтів через систему соціального страхування, надає психологічну підтримку, проводить рекреаційну роботу. Соціальна робота в